

characterized by a sign of fiduciary, which is inherent in traditional power of attorney. After examining the legal nature of the irrevocable power of attorney and conducting a comparative legal analysis of means of obligation fulfillment, the author concluded that such a power of attorney is not a way of ensuring the fulfillment of the obligation, but is a way of its implementation.

Keywords: irrevocable power of attorney, shareholders agreement.

Ватрас В. А.

ПРАВОВІ ВИСНОВКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ СІМЕЙНОГО ПРАВА ЯК ДЖЕРЕЛА СІМЕЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

УДК 347.6

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними проблемами. Істотне оновлення та реформування процесуального законодавства, яке відбулося у зв'язку із проведенням судової реформи, в тому числі у зв'язку із прийняттям нового Закону України «Про судоустрій та статус суддів» і оновленої редакції процесуальних кодексів якими Верховний Суд став найвищою касаційною інстанцією і отримав можливість видавати правові висновки щодо застосування норм права, які стали безумовно обов'язковими не тільки для органів виконавчої влади, а й для судів, що застосовують відповідну правову норму. У зв'язку із цим, постанови Верховного Суду, що містять відповідні правові позиції, стають не тільки звичайним актом правозастосування, а й джерелом права, яке може істотно впливати не тільки на конкретне спірне правовідношення, а й аналогічні правовідносини, в яких застосовуватиметься відповідна правова норма. У зв'язку із цим, питання визначення правових позицій та правових актів Верховного Суду у сімейних справах є актуальною і потребує дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які опирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. На сьогодні проблема-

тика визначення природи правових позицій та правових актів Верховного Суду у цивільних (в тому числі і сімейних) справах представлена лише рядом наукових праць вчених-правознавців, таких як І. В. Білоус, К. Г. Карпушова, В. В. Решота, Д.Ю. Хорошковська, О. О. Щищак-Качак. Загальні питання місця судової практики серед джерел права піднімалися такими вченими, як С.В. Бошно, М. М. Вовченко, С. Л. Зівс, К. Ю. Ісмаїлов, Н.В. Коваленко, Р.З. Лівшиць, В. Є. Мусієвський, В. С. Нерсесянц, Л.М. Ніколенко, Р. С. Притченко, В. В. Форманюк та інші. В той же час, зазначені правові дослідження торкалися лише або правової природи судової практики як джерела права, або місця правових актів судів, в тому числі Верховного Суду, однак не досліджували саме питання правових висновків Верховного Суду щодо застосування норм сімейного права (за винятком наукового дослідження О. О. Щищак-Качак, яка досліджувала правову природу правових позицій Верховного Суду України [1], а також В. В. Решоти, що досліджував правову актів Верховного Суду, в тому числі і правових висновків [2]). Крім того, вище перелічені дослідження не враховують результати судово-правової реформи, зокрема новели нового Закону України «Про судоустрій та статус суддів» і оновленої редакції процесуальних кодексів якими в тому числі було ліквідовано вищі спеціалізовані суди, а Верховний Суд як правонаступник колишнього Верховного Суду України і як суд касаційної інстанції.

У зв'язку із цим, виникає необхідність більш глибокого та повного наукового дослідження проблеми визначення правової природи правових висновків Верховного Суду щодо застосування норм сімейного права як джерел сімейного права.

Формулювання цілей статті. Метою цієї наукової статті є наукове дослідження правової природи правових висновків Верховного Суду щодо застосування норм сімейного права та їх місця у системі джерел сімейного права України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасне континентальне право, на яке Україна традиційно орієнтується в своєму правовому розвитку, – це не лише й не стільки кодекси, скільки сотні рішень судів вищої та нижчої інстанції, що стали

результатом прискіпливого аналізу конкретних справ, аргументів, які лежать в основі попередніх рішень, а інколи й досить вільного та сміливого тлумачення норм тих-таки класичних кодексів. Як зазначали відомі компаративісти, зокрема М. Н. Марченко, Р Давід, ситуація, у якій судовий прецедент формально не визнається, а фактично існує і застосовується, є доволі типовою для країн романо-германського права. При цьому, судовий прецедент існує в таких країнах в інших, різних, часом завуальованих, модифікаціях. Наприклад, касаційний суд Італії, певним чином тлумачачи кримінальний закон, створює так звані «юриспруденціальні напрямки» – тенденції у вирішенні судами однотипних категорій справ, які закріплюються у максимах, які в цілому стають основою для рішень італійських судів. Іншою формою судового прецеденту у відповідних країнах є узагальнення судової практики, що здійснюються вищими судовими органами, на основі аналізу і дослідження судової практики з вирішення однотипних справ судами всіх інстанцій [3, с. 92].

В той же час, слід зазначити, що в літературі немає єдиної думки щодо належності правових висновків щодо застосування норм сімейного права до джерел сімейного права. Так, як зазначає О. О. Щищак-Качак правові позиції Верховного Суду відіграють важливу роль щодо врегулювання сімейних відносин, зокрема такими позиціями: було уточнено положення сімейного законодавства, яке діяло до прийняття діючого Сімейного кодексу України щодо надання права на стягнення аліментів таким категоріям, як: чоловіки, яким надано відпустку по догляду за дитиною або будь-хто з батьків, який у зв'язку з доглядом за спільною дитиною-інвалідом віком до вісімнадцяти років, спільною дитиною-інвалідом першої групи з дитинства був вимушений залишити роботу і не працює й потребує матеріальної допомоги; визначено правові наслідки передання майна, яке перебуває у спільній сумісній власності подружжя до статутного фонду господарського товариства; дано висновок про те, що майно приватного підприємства чи фізичної особи-підприємця не є об'єктом спільної сумісної власності подружжя [1, с. 181-182].

В. Форманюк зазначає, що судова практика в найрізноманітніших проявах є джерелом права. Прийняті судові рішення слу-

жать зразком для майбутніх судових рішень, тобто складається механізм судового прецеденту. При цьому, опублікування судового рішення перетворює його на основу прецеденту. Така риса зближує судову практику з іншими джерелами права. У цьому полягає одна з умов їх застосування: акти повинні бути відомими всім учасникам суспільних відносин, громадянам та організаціям. Неопубліковане рішення обов'язкове лише для учасників конкретного спору, інші громадяни, організації, суди про нього не знають [4, с. 26]. Тієї ж думки дотримується В. Є. Мусієвський [5, с. 44]. Також визнають джерелами права судові постанови, в тому числі з питань застосування норм права такі вчені, як К.Г. Карпушова, В. В. Резнікова, С. П. Погребняк, О. О. Уварова, В.М. Шаповал [6, с. 4, 58], Р. З. Лівшиць [7, с. 13-14], В. М. Жуйков [8, с. 23], М. М. Вопленко [9] та К. Ю. Ісмайлов [10, с. 67, 174, 178], О. Ф. Скакун, Н. А. Подольська, Р. С. Притченко [11, с. 198-201].

З іншого боку, С. В. Бошно заперечує віднесення судової практики (і правових висновків щодо застосування норм права) до джерел права, зазначаючи, що є можливим зміни розуміння змісту правової норми судовою практикою, однак така зміна є «умовно правомірною», а так звана «негативна правотворчість», що застосовується судами, тобто прийняття рішень, якими скасовується або забороняється застосування відповідного правового акту, є нелегітимним способом впливу судів на правові норми [12, с. 365, 369, 373]. Також відстоюють думку, що судові акти, які мають ознаки нормативності, не відносяться до судових прецедентів і не є джерелами права О. П. Сергеев, Ю. К. Толстой [6, с. 58], В. С. Нерсисянц та інші [13, с. 33].

Якщо ж казати про перелік правових актів Верховного Суду, які можна віднести до джерел сімейного права, то його визначив В. В. Решота, на думку якого до них відносяться: постанови Пленуму Верховного Суду, висновки щодо застосування норм права, викладені в постановах Верховного Суду (а також правові позиції Верховного Суду України, ухвалені до набрання чинності Законом України «Про судоустрій та статус суддів» від 2 червня 2016 року), рішення Верховного Суду у зразковій адміністративній справі, рішення Верховного Суду про визнання протиправним та

нечинним повністю або в окремі частині рішень Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів [2, с. 60; 14; 15]. Звичайно, останні два види актів Верховного Суду притаманні лише тим актам, які видані у зв'язку із розглядом справ у порядку, що передбачений Кодексом адміністративного судочинства України, однак інші два акти можуть прийматися і в результаті розгляду цивільних справ.

Правові підстави видання правових висновків щодо застосування норм сімейного права визначена ч.ч. 5 і 6 ст. 13 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права, а також враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права. Аналогічно, відповідно до ч. 5 ст. 242 Цивільного процесуального кодексу України при виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування норм права, викладені в постановках Верховного Суду [14; 16].

Аналіз тексту даного документу дає змогу прийти до висновку про належність постанови Верховного Суду, у якій міститься правовий висновок щодо застосування норм сімейного права до джерел сімейного права, оскільки:

по-перше, правовий висновок щодо застосування сімейних норм права є обов'язковим для усіх органів, які застосовують відповідну правову норму, тобто крім властивості загальнообов'язковості (хоча і обмежено – тільки щодо правозастосовчих органів, а не фізичних та юридичних осіб, які не зв'язані правовим висновком, хоча у судовому процесі їм не забороняється посила-тися на нього для обґрунтування своєї позиції і суд повинен його врахувати) правовому висновку притаманна така властивість як нормативність (оскільки коло випадків, на які може бути поширено відповідний правовий висновок не є наперед визначеним);

по-друге, обов'язковість правового висновку обмежено сто-сується також судів, які застосовують відповідну правову норму:

відповідно до ст. ст. 403 і 404 Цивільного процесуального кодексу України суд, який розглядає справу в касаційному порядку може відступити від висновку щодо застосування норм сімейного права, передавши її на розгляд відповідної палати, об'єднаної палати або Великої палати Верховного Суду, якщо слід «відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах» [16];

по-третє, обов'язковість правових висновків Верховного Суду щодо застосування норм сімейного права, вимагає належного доведення змісту постанов, в яких містяться відповідні правові висновки, до правозастосовчих органів [2, с. 62-63], тобто відповідний правовий висновок повинен володіти властивістю доступності;

по-четверте, правовий висновок щодо застосування норми сімейного права закріплюється у постанові Верховного Суду як вищого органу у системі судів загальної юрисдикції, однак лише в межах розгляду відповідної цивільної справи, є наслідком вираження державної волі, тобто йому притаманна властивість офіційності та публічності;

по-п'яте, як вже визначалося, законодавство передбачає можливість Верховного Суду видавати постанови, в яких можуть міститися правові висновки щодо застосування норм сімейного права, тобто відповідний висновок володіє легальністю;

по-шосте, правовий висновок як частина постанови Верховного Суду гарантований засобами державного примусу, оскільки законодавством передбачено відповідальність за невиконання судового рішення, а також сам висновок (правова позиція) існує у вигляді конкретного правового припису, який має відповідну офіційну форму вираження і закріплення;

по-сьоме, у системі джерел сімейного права, що видаються судами, правові висновки щодо застосування норм сімейного права як такі, що видаються найвищим органом у системі судів загальної юрисдикції, знаходяться в ієрархічному плані вище актів місцевих та апеляційних судів, а також інших постанов Верховного Суду, які приймаються після прийняття постанови, в якій міститься відповідний правовий висновок, крім випадків

відступу від неї відповідно до ст. 403 Цивільного процесуального кодексу України. При цьому, систематизація та оприлюднення правових висновків (правових позицій) здійснюється Пленумом Верховного Суду, тобто правові позиції фактично можуть отримати правове вираження не тільки у постановках Верховного Суду, а й постановках Пленуму Верховного Суду;

по-восьме, правовим висновкам щодо застосування норм сімейного права притаманна властивість правотворчої значимості (або як її називає О. О. Щишак-Качак – «нормативної новизни» [1, с. 179]).

В той же час, правові позиції Верховного Суду не повинні суперечити чинному законодавству, тобто вони не можуть змінювати зміст законів та підзаконних правових актів. Також структура правових позицій суду не містить таких традиційних елементів, як гіпотеза, диспозиція і санкція. Це зумовлено тим, що процес конкретизації правової норми пов'язаний із розвитком її окремих структурних елементів [1, с. 180]. Однак зазначене не заперечує віднесення правових висновків Верховного Суду у сімейних справах, а лише означає, що вони знаходяться нижче у ієрархії джерел права після законів та підзаконних правових актів.

В той же час, як свідчить аналіз правових позицій Верховного Суду у сімейних справах, доволі часто Верховний Суд здійснює достатньо розширене тлумачення норм сімейного законодавства, чим фактично змінює стан їх застосування судами загальної юрисдикції. Зокрема, такими правовими позиціями є наступні:

– з питань виконання обов'язку на утримання дитини: той факт, що відповідач офіційно не працює/владштований і має на утриманні двох малолітніх дітей, не звільняє його від обов'язку забезпечувати належне утримання свого неповнолітнього сина та сплачувати аліменти у мінімальному розмірі, визначеному законом (відповідно до постанови Верховного Суду у справі № 355/511/17 від 07.11.18 р.); батьки зобов'язані утримувати повнолітню дитину, яка продовжує навчатися після досягнення повноліття незалежно від форми навчання до досягнення нею віку, що є меншим 23 років (відповідно до постанови Верховного Суду у справі № 644/3610/16-ц від 17.04.19 р.); чинним законодавством

не передбачено звільнення відповідача від обов'язку сплачувати аліменти під час перебування повнолітньої дитини на канікулах; хоча під час канікул остання не проходить навчання, цей час входить в період навчання (відповідно до постанови Верховного Суду у справі № 346/103/17 від 23.01.19 р.);

– з питань реалізації інших прав та обов'язків батьками та іншими членами сім'ї дитини: право на повагу до сімейного життя охоплює зв'язки зокрема між дідусями, бабусями та онуками, оскільки такі родичі можуть відігравати у сімейному житті важливу роль (відповідно до постанови Верховного Суду у справі № 756/7995/15-ц від 19.09.2018 р.); ухилення від виконання батьківських обов'язків є підставою для звільнення від сплати аліментів на утримання непрацездатних батьків (відповідно до постанови Верховного Суду у справі 400/1621/16-ц від 07.11.2018 р.);

– з питань визначення місця проживання дитини: місце проживання малолітньої дитини може бути визначено лише за місцем проживання виключного переліку осіб і розширеному тлумаченню не підлягає (відповідно до постанови Верховного Суду у справі № 299/941/17 від 14.11.2018 р.); оскільки Декларація прав дитини не є нормативним документом обов'язкового характеру у правовій системі України, при визначенні місця проживання дитини слід застосовувати Конвенцію про права дитини (відповідно до постанови Верховного Суду у справі №486/709/16-ц від 19.09.2018 р.);

– з питань реалізації прав дитини: дитина, яка може висловити свою думку, має бути вислухана при вирішенні питання щодо позбавлення батьків батьківських прав (відповідно до постанови Верховного Суду у справі № 300/908/17 від 24.04.2019 р.);

– з питань розірвання шлюбу: відповідно до ст. 110 СК України суд не розглядає заяви про розірвання шлюбу під час вагітності подружжя, навіть якщо позов подано ще до виникнення вагітності (відповідно до постанови Верховного Суду у справі № 753/8546/17 від 17.10.2018 р.); надання строку на примирення при розірванні шлюбу є правом, а не обов'язком суду (відповідно до постанови Верховного Суду у справі № 442/6319/16-ц від 30.05.2019 р.) та інші;

– з інших питань: згода подружжя на вчинення іншим з подружжя правочину має бути викладена окремо у письмовій формі із зазначенням конкретних дій (відповідно до постанови Верховного Суду у справі № 308/2205/16-ц від 11.02.19 р.); заборгованість по аліментах та невідвідування навчального закладу не може свідчити про ухилення батька від виконання своїх обов'язків (відповідно до постанови Верховного Суду у справі № 465/3694/14-ц від 16.01.2019 р.); позбавлення батьківських прав допускається лише тоді, коли змінити поведінку батьків у кращу сторону неможливо, і лише при наявності вини у діях батьків» (відповідно до постанови Верховного Суду у справі № 631/2406/15-ц від 13.03.2019 р.); посилання на періодичний спільний відпочинок не є достатнім для визнання факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу у розумінні статті 74 СК України, без наявності інших ознак сім'ї (відповідно до постанови Верховного Суду у справі № 522/25049/16-ц від 27.02.2019 р.) [17].

Висновки, зроблені в результаті дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Вище викладене дозволяє нам дійти до наступних висновків:

Правові висновки Верховного Суду щодо застосування норм сімейного права є джерелом сімейного права у зв'язку із тим, що їм притаманні властивості джерел права: загальнообов'язковість для усіх органів, в тому числі судів, які застосовують відповідну правову норму (крім фізичних та юридичних осіб, які не зв'язані правовим висновком, хоча у судовому процесі, однак які можуть посилатися на нього для обґрунтування своєї позиції; суди також можуть відступити від висновку з дотриманням порядку що визначений ст. ст. 403 і 404 Цивільного процесуального кодексу), нормативність (коло випадків, на які може бути поширено відповідний правовий висновок не є наперед визначеним), доступність (постанови, в яких містяться відповідні правові висновки, підлягають офіційній публікації і доведення до правозастосовчих органів), офіційність та публічність (правовий висновок щодо застосування норми сімейного права закріплюється у постанові Верховного Суду як вищого органу у системі судів загальної юрисдикції, однак лише в межах розгляду відповідної цивільної

справи, є наслідком вираження державної волі), легальність (законодавство передбачає можливість Верховного Суду видавати постанови, в яких можуть міститися правові висновки щодо застосування норм сімейного права), гарантування засобами державного примусу (законодавством передбачено відповідальність за невиконання судового рішення), висновок (правова позиція) існує у вигляді конкретного правового припису, який має відповідну офіційну форму вираження і закріплення, правотворча значимість.

У системі джерел сімейного права, що видаються судами, правові висновки щодо застосування норм сімейного права як такі, що видаються найвищим органом у системі судів загальної юрисдикції, знаходяться в ієрархічному плані вище актів місцевих та апеляційних судів, а також інших постанов Верховного Суду, які приймаються після прийняття постанови, в якій міститься відповідний правовий висновок, крім випадків відступу від неї відповідно до ст. 403 Цивільного процесуального кодексу України. При цьому, систематизація та оприлюднення правових висновків (правових позицій) здійснюється Пленумом Верховного Суду, тобто правові позиції фактично можуть отримати правове вираження не тільки у постановах Верховного Суду, а й постановах Пленуму Верховного Суду.

1. Щищак-Качак. *Особливості та практична цінність правових позицій Верховного Суду України в процесі регулювання сімейних відносин. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2014. Випуск 36. С. 178-187.*
2. Решота В. В. *Акти Верховного Суду у системі джерел адміністративного права України. Наукові записки Львівського університету бізнесу і права. Серія: юридична. 2017. Вип. 18. С. 59-64.*
3. Хорошковська Д. Ю. *Роль судової практики в системі джерел права України. Наукові записки НаУКМА. 2004. Т. 26. Юридичні науки. С. 91-94.*
4. Форманюк В. *Судова практика як специфічне джерело права. Юридичний вісник. 2014. № 6. С. 24-27.*
5. Мусієвський В. Є. *Судова практика як особливе джерело права за національним законодавством України. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2013. № 9. С. 44-46.*

6. Карпушова К. Г. Судові акти в системі податково-правового регулювання: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, Київ, 2019. 227 с.
7. Лившиц Р. З. Судебная практика как источник права. Судебная практика как источник права. М., 1997. С. 1–14.
8. Жуйков В. М. К вопросу о судебной практике как источнике права. Судебная практика как источник права. М., 1997. С. 15–23.
9. Вопленко Н. Н. Источники и формы права: Учебное пособие. Волгоград: Издательство ВолГУ, 2004. 102 с.
10. Ісмаїлов К. Ю. Акти судової влади в системі джерел права України.: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень. Донецьк, 2012. 202 с.
11. Притченко Р. С. Судова практика як джерело права. Правова держава. 2003. № 6. С. 198–202.
12. Бошино С. В. Форма права: теоретико-правове дослідження : дисс. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.01. Теорія та історія права та держави ; історія правових учень. М., 2005. 440 с.
13. Нерсесянц В. С. О правоприменительной практике судебных органов. Судебная практика как источник права. М., 1997. С. 34–41.
14. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
15. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 7 липня 2010 року (втратив чинність). Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>.
16. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року (в редакції від 3 жовтня 2017 року). Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
17. Интересные судебные решения. Гражданское судопроизводство. Семейные споры. Протокол: юридичний інтернет-ресурс. URL: https://protocol.ua/ru/interesnie_sudebnie_resheniya/cat=2699;subcat=2783.

Ватрас В.А. Правові висновки Верховного Суду щодо застосування норм сімейного права як джерела сімейного права України.

Наукова стаття присвячена дослідженню правової природи правових висновків Верховного Суду щодо застосування норм сімейного права та їх місця у системі джерел сімейного права України. Проаналізовано погляди українських та зарубіжних вчених-правознавців відносно даної проблематики, а також законодавче регулювання цього питання, виділено ряд прикладів правових позицій Верховного Суду. Обґрунтовано, що правові висновки Верховного Суду щодо

застосування норм сімейного права є джерелом сімейного права у зв'язку із тим, що їм притаманні властивості джерел права: загальнообов'язковість для усіх органів, в тому числі судів, які застосовують відповідну правову норму (крім фізичних та юридичних осіб, які не зв'язані правовим висновком, хоча у судовому процесі, однак які можуть посилатися на нього для обґрунтування своєї позиції; суди також можуть відступити від висновку з дотриманням порядку що визначений ст. ст. 403 і 404 Цивільного процесуального кодексу), нормативність, доступність, офіційність та публічність, легальність, гарантування засобами державного примусу, правотворча значимість. Також визначено, що правова позиція Верховного Суду існує у вигляді конкретного правового припису, який має відповідну офіційну форму вираження і закріплення, правотворча значимість. У системі джерел сімейного права, що видаються судами, правові висновки щодо застосування норм сімейного права як такі, що видаються найвищим органом у системі судів загальної юрисдикції, знаходяться в ієрархічному плані вище актів місцевих та апеляційних судів, а також інших постанов Верховного Суду, які приймаються після прийняття постанови, в якій міститься відповідний правовий висновок, крім випадків відступу від неї відповідно до ст. 403 Цивільного процесуального кодексу України. Правові позиції фактично можуть отримати правове вираження не тільки у постановах Верховного Суду, а й постановах Пленуму Верховного Суду.

Ключові слова: джерело сімейного права, Верховний Суд, судовий прецедент, правові позиції, застосування норм сімейного права.

Vatras V.A. Legal conclusions of the Supreme Court on the application of the rules of family law as a source of family law in Ukraine. – Article

The scientific article is devoted to the study of the legal nature of the Supreme Court's legal conclusions regarding the application of family law rules and their place in the system of family law sources of Ukraine. The views of Ukrainian and foreign legal scholars on this issue are analyzed, as well as the legislative regulation of this issue, a number of examples of the Supreme Court's legal positions are highlighted. It is substantiated that the Supreme Court's legal conclusions on the application of family law are a source of family law because they have the properties of a source of law: binding on all bodies, including courts applying the applicable law (except physical and legal persons not bound by a legal opinion, albeit in court, but which may invoke it to substantiate their position; the courts may also withdraw their opinion in accordance with the procedure laid down in Articles 403 and 404 of the Civil Procedure Code of Ukraine) regulatory, availability, formality and publicity, legality, ensuring the means of state coercion, law-making significance. It is also determined that the legal position of the Supreme Court exists in the form of a specific legal order, which has a corresponding official form of expression and consolidation, law-making significance. In the system of family law sources issued by the courts, legal opinions on the application of family law rules as issued by the highest authority in the system of courts of general jurisdiction are hierarchically above the acts of local and appellate courts, as well as other Supreme Court rulings after the adoption of the

resolution containing the relevant legal opinion, except in cases of deviation from it in accordance with Art. 403 of the Civil Procedure Code of Ukraine. Legal positions can actually get legal expression not only in the decisions of the Supreme Court, but also the decisions of the Plenum of the Supreme Court.

Keywords: family law source, Supreme Court, judicial precedent, legal positions, applying of family law rules.

Лукашов Р.С.

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ КОРПОРАТИВНОГО ДОГОВОРУ

УДК 347.72

До 23.03.2017 року якісь конкретні норми на рівні законодавства, які б стосувались корпоративних договорів містились тільки в частині 7 статті 29 Закону України «Про акціонерні товариства (далі – ЗУ «про АТ»)), де вказувалось, що: «статутом товариства може бути передбачена можливість укладення договору між акціонерами, за яким на акціонерів покладаються додаткові обов'язки, у тому числі обов'язок участі у загальних зборах, і передбачається відповідальність за його недотримання». Зрозуміло що цієї норми було абсолютно недостатньо, а ділова практика з приходом іноземного капіталі і зарубіжних інвесторів потребувала більш гнучких механізмів врегулювання корпоративних відносин аніж статут. Була потреба в прийнятті відповідної нормативної бази і з'явилося відразу декілька проектів законів, які передбачали конструкцію корпоративного договору.

Першим з цієї метою був прийнятий ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо корпоративних договорів». Він нормативно врегулював новий вид корпоративного договору для АТ і ТОВ, шляхом внесення змін в ЗУ «Про АТ» і ЗУ «Про господарські товариства», в кожен з яких було додано практично по ідентичній парі з двох статей. Тобто законодавець вирішив передбачити певну форму корпоративних договорів для двох найбільш популярних організаційно-правових форм господарських товариств в Україні. Разом з цим прийняття ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (далі – ЗУ «Про ТОДВ») від 06.02.2018 року, стаття 7 якого передбачи-